

*dr Alicja Sielska, Uniwersytet Wrocławski
Warszawa, dnia 22 maja 2024 r.*

Komunikat FOR 15/2024: „Babciowe” – koszty niewspółmierne do efektów

- Sejm, przy poparciu niemal wszystkich klubów (przeciwna była jedynie Konfederacja), przyjął projekt ustawy przewidującej wprowadzenie tzw. babciowego (czyli wsparcia finansowego dla rodziców posiadających dzieci od 12. do 35. miesiąca życia dziecka).
- Program ma kosztować podatników ponad 50 mld zł przez następne 11 lat. Rząd nie wskazał źródła finansowania, co oznacza, że w efekcie jego wprowadzenia wzrośnie deficyt finansów publicznych i – w konsekwencji – dług publiczny.
- Oprócz oczywistego pytania o źródła finansowania kluczowa pozostaje kwestia osiągnięcia zamierzonego efektu.

Każda propozycja, szczególnie ta obciążająca budżet państwa i kieszenie podatników, powinna być porządnie przemyślana. W pierwszej kolejności należy zdefiniować problem, który zamierza się rozwiązać, a następnie wybrać odpowiednie ku temu środki. Jak jest w przypadku programu „Aktywny rodzic”?

Problem – powrót matek na rynek pracy

Czasowa dezaktywizacja zawodowa kobiet jest niekorzystna ze względów ekonomicznych. Nie tylko wpływa na ogólną sytuację gospodarczą kraju, ale również przekłada się na wzrost tzw. luki płacowej, czyli różnicy pomiędzy średnimi płacami kobiet i mężczyzn. To zaś w połączeniu z niższym wiekiem emerytalnym w Polsce powoduje powiększenie tzw. luki emerytalnej.

Z uzasadnienia do projektu ustawy można wywnioskować, że głównym celem jest zwiększenie aktywności zawodowej rodziców, a w szczególności matek z małymi dziećmi, tj. od 12. do 35. miesiąca życia¹. Projektodawca powołuje się na dane Eurostatu dotyczące wskaźnika zatrudnienia mężczyzn i kobiet. Zgodnie z nimi w 2022 roku w naszym kraju jedynie 68,9% kobiet posiadających jedno dziecko do 6. roku życia pracowało, zaś w przypadku mężczyzn było to 84,5%. Ponadto wskaźnik zatrudnienia kobiet malał przy każdym kolejnym dziecku, a w przypadku mężczyzn pozostawał na podobnym poziomie.

¹ Uzasadnienie rządowego projektu ustawy o wspieraniu rodziców w aktywności zawodowej oraz w wychowaniu dziecka – „Aktywny rodzic”, druk sejmowy 319 (X kadencja).

Tabela 1. Wskaźnik zatrudnienia w Polsce według płci i liczby dzieci w 2022 roku

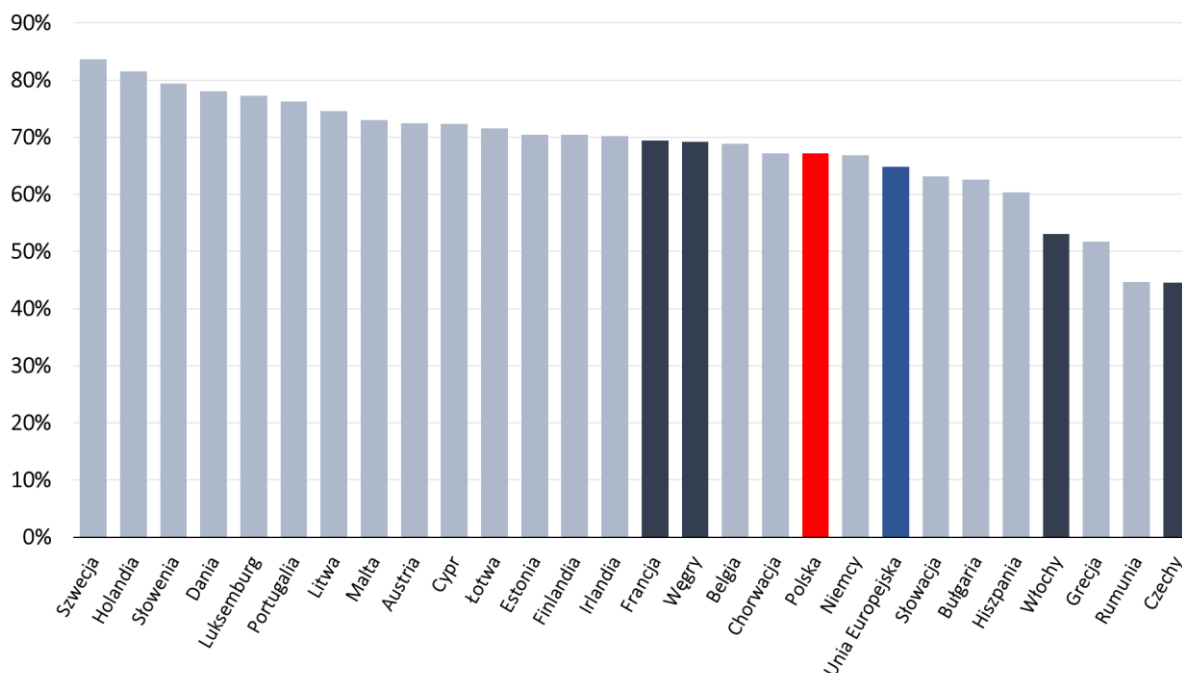
płeć	mężczyźni					kobiety				
	ogółem z dziećmi	bez dzieci	1 dziecko	2 dzieci	3 dzieci i więcej	ogółem z dziećmi	bez dzieci	1 dziecko	2 dzieci	3 dzieci i więcej
ogółem	79,1	75	79,6	86,1	84,8	71,6	72,6	73,4	71,9	57,5
najmłodsze dziecko poniżej 6. roku życia	85,6	:	84,5	87	84	66,1	:	68,9	68,2	56,2

Źródło: Uzasadnienie rządowego projektu ustawy o wspieraniu rodziców w aktywności zawodowej oraz w wychowaniu dziecka – „Aktywny rodzic”

Jednak podobnie sytuacja wygląda w wielu innych krajach Unii Europejskiej: średnia różnica dla całej UE to 19,5 p.p. dla osób posiadających jedno dziecko do 6. roku życia w 2023 roku, czyli więcej niż dla Polski.

Krajami o najwyższej aktywności zawodowej matek małych dzieci są w UE Szwecja, Holandia, i Słowenia. Tymczasem w ocenie skutków regulacji na pytanie: „Jak problem został rozwiązany w innych krajach, w szczególności krajach członkowskich OECD/UE?” projektodawca odpowiedział przykładami Czech, Francji, Węgry i Włoch. I o ile we Francji i na Węgrzech wskaźnik zatrudnienia matek dzieci do 6. roku życia jest faktycznie nieznacznie wyższy niż w Polsce (o ok. 2 p.p.), o tyle we Włoszech i w Czechach jest o wiele niższy (Czechy w całym rankingu wypadają najgorzej).

Wykres 1. Wskaźnik zatrudnienia kobiet z dzieckiem do 6. roku życia w 2023 roku

Źródło: Eurostat

Czy zatem wskaźnik zatrudnienia matek jest faktycznym problemem w Polsce? A może wcale nie chodzi o „aktywność zawodową”, tylko kolejną zachętę do prokreacji (projektodawca wspomina też o „niekorzystnych tendencjach demograficznych w Polsce”)? Zastanówmy się jednak, czy dzięki nowej propozycji rządu kobiety faktycznie chętniej będą wracać na rynek pracy.

Środki do osiągnięcia celu

Program „aktywny rodzic” składa się z trzech filarów: 1) aktywni rodzice w pracy; 2) aktywnie w żłobku; oraz 3) aktywnie w domu.

1) „Aktywni rodzice w pracy” w pracy to rozwiązanie, dzięki którym osoby posiadające dziecko między 12. a 35. miesiącem życia w przypadku powrotu do pracy dostaną 1500 zł, które powinny przeznaczyć na zatrudnienie (na umowę) osoby przejmującej opiekę nad dzieckiem (stąd też nieoficjalna nazwa programu, pogłębiająca stereotypowe myślenie o roli kobiet, „babciowe”). Potencjalny opiekun bądź opiekunka będzie zwolniony z podatku, a składki opłaci „państwo”, czyli podatnik.

Takie rozwiązanie powinno być preferowane przez osoby, które albo nie mają dostępu do opieki instytucjonalnej, albo po prostu jej nie ufają. Kwestia kosztów opieki na dzieckiem zostanie (w wielu przypadkach częściowo) pokryta w ramach programu. Niezrozumiałe jest jednak, dlaczego z tej możliwości nie mogą skorzystać rodzice, którzy wrócą wcześniej do pracy – tj. po wykorzystaniu 20 albo jedynie 14 obowiązkowych tygodni urlopu macierzyńskiego. Jeżeli celem programu ma być aktywizacja zawodowa, to z pewnością powinna być uwzględniona możliwość jej przyspieszenia.

2) „Aktywnie w żłobku” to oferta ponownie skierowana do rodziców pracujących, którzy dzięki programowi będą mogli pokryć opłatę żłobkową bądź tą w klubie malucha do 1500 zł. Przy niedostatecznej liczbie placówek opiekuńczych (w wielu gminach brakuje takich miejsc²) i wysokich opłatach w jednostkach prywatnych będzie to znaczne wsparcie dla rodziców. Co istotne, do tej pory w ramach Rodzinnego Kapitału Opiekuńczego dopłata wynosiła 400 zł, a zatem została ona podwyższona o 1100 zł.

3) Rozwiązanie „aktywnie w domu” gwarantuje 500 zł na dziecko w wieku od 12 do 35 miesięcy bez względu na to, czy rodzice bądź opiekunowie pracują. Jest to nic innego niż zassanie jednego z filarów Rodzinnego Kapitału Opiekuńczego z jednoczesnym jego rozszerzeniem o przyznanie świadczenia już na pierwsze dziecko, a nie – jak było wcześniej – od drugiego dziecka.

Środki a cel – wnioski

Trzy filary programu mają oferować rodzicom elastyczność w wyborze formy opieki nad dzieckiem, zaś celem jest wzrost ich aktywności zawodowej – przede wszystkim kobiet. W przypadku pierwszego i drugiego filaru, tj. „aktywni rodzice w pracy” i „aktywnie w żłobki”, prawdopodobnie zachęci to kobiety do powrotu na rynek pracy, ale tylko te, której do pory jedynie ze względów finansowych pozostawały z dzieckiem w domu. Jeżeli rząd nowym programem socjalnym chce zachęcić kobiety do aktywności zawodowej, to powinien się skupić tylko na tej grupie, gdzie istnieje na to potencjalnie szansa. Zatem w

² Główny Urząd Statystyczny, *Żłobki i kluby dziecięce w 2022 roku*, 31 maja 2023, <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/dzieci-i-rodzina/dzieci/zlobki-i-kluby-dzieciece-w-2022-roku,3,10.html>.

kontekście celu wyznaczonego przez projektodawcę rozsądne byłoby wprowadzenie progów względem dochodu całego gospodarstwa domowego, po których przekroczeniu kwota 1500 zł odpowiednio by się zmniejszała. Filar trzeci, tj. „aktywnie w domu”, zaprzecza w pełni postawionemu celowi – możliwość pozostania w domu wyklucza bowiem podjęcia zatrudnienia.

Istotna jest kwestia monitorowania programu w zakresie jego efektywności w oparciu o wskaźnik zatrudnienia, a nie o planowany przez ustawodawcę wskaźnik aktywności zawodowej, który obejmuje również osoby aktywnie poszukujące pracy, czyli bezrobotne. Sam fakt rejestracji w urzędzie pracy nie uprawnia nawet przy obecnej propozycji do skorzystania z pierwszych dwóch filarów, a jego wzrost nie powinien być odnotowywany jako „sukces”.

Podsumowanie

Podsumowując, program „aktywny rodzic” może nieznacznie wpłynąć na wzrost wskaźnika zatrudnienia matek, który w Polsce wcale nie jest niski w porównaniu z innymi krajami UE. Nie można zapominać jednak o kosztach programu, za które – koniec końców – zapłaci podatnik. Już obecnie Polska należy do krajów o najwyższym deficycie finansów publicznych w UE (4,6% PKB w tym roku; 3,9% PKB w przeszłym), a rząd nie wskazał ani innych wydatków, które można by obniżyć albo zlikwidować, ani podatków, które zamierza wprowadzić albo podnieść.

Dyskusja przechodzi na inny poziom, jeżeli faktycznym zamiarem nie jest aktywność zawodowa, lecz dzietność. Tutaj warto przypomnieć, że pod względem wydatków na transfery w ramach polityki „pro-rodzinnej” Polska jest w unijnej czołówce (3,1% PKB w 2022 roku, czyli jeszcze przed zwiększeniem świadczenia „500+” o 300 zł miesięcznie; przy średniej na poziomie 2,3% PKB)³, a jednocześnie ma jeden z najniższych wskaźników dzietności⁴.

³ Eurostat, *Social protection expenditure up in 2022*, 14 listopada 2023, <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/w/ddn-20231114-3>.

⁴ Eurostat, *Fertility statistics*, luty 2024, https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Fertility_statistics.

Forum Obywatelskiego Rozwoju

FOR zostało założone w 2007 roku przez prof. Leszka Balcerowicza, aby skutecznie chronić wolność oraz promować prawdę i zdrowy rozsądek w dyskursie publicznym. Naszym celem jest zmiana świadomości Polaków oraz obowiązującego i planowanego prawa w kierunku wolnościowym.

FOR realizuje swoje cele poprzez organizację debat oraz publikację raportów i analiz podejmujących ważne tematy społeczno-gospodarcze, a w szczególności: stan finansów publicznych, sytuację na rynku pracy, wolność gospodarczą, wymiar sprawiedliwości i tworzenie prawa. Z inicjatywy FOR w centrum Warszawy i w Internecie został uruchomiony licznik długu publicznego, który zwraca uwagę na problem rosnącego zadłużenia państwa. Działania FOR to także projekty z zakresu edukacji ekonomicznej oraz udział w kampaniach na rzecz zwiększania frekwencji wyborczej.

Wspieraj nas!

Zdrowy rozsądek oraz wolnościowy punkt widzenia nie obronią się same. Potrzebują zaplanowanego, wyłożonego, skutecznego wysiłku oraz Twojego wsparcia.

Jeśli jest Ci bliski porządek społeczny szanujący wolność i obawiasz się nierozsądnych decyzji polityków udających na Twój koszt Świętych Mikołajów, wesprzyj finansowo nasze działania.

Wyślij przelew na konto FOR (w PLN): 68 1090 1883 0000 0001 0689 0629

W sprawie darowizn możesz się skontaktować z:

Kinga Królik - członkini zarządu, kierownik administracyjno-finansowy FOR

tel. 691 908 904

e-mail: kinga.krolik@for.org.pl

Już dziś pomóż nam chronić wolność – obdarz nas swoim wsparciem i zaufaniem.

KONTAKT DO AUTORA

dr Alicja Sielska

Instytut Nauk Ekonomicznych, Wydział Prawa Administracji i Ekonomii,
Uniwersytet Wrocławski

e-mail: alicja.sielska@uwr.edu.pl

Fundacja Forum Obywatelskiego Rozwoju – FOR

ul. Ignacego Krasickiego 9A

02-628 Warszawa

tel. 22 628 85 11

e-mail: info@for.org.pl

www.for.org.pl